

»Plebiscit se proveo u Julijskoj Krajini u atmosferi terora. Mnogo preventivnih arretacija izvršeno je posvuda, naročito među jugoslovenskim elementima, koli su poznati po svojoj mržnji prema režimu. Citav je kraj bio tjeđan dana u pravom opasnom stanju.«
»INFORMAZIONE ITALIANA«,
ZURICH.

STRA

Pa zar jo moguće, da, ja taj puk, kojem fašizam brani da se služi svojim jezikom, kojem su zahranjene i kulturne organizacije, čijoj se djeci nastaruje talijanski jezik, u čijim se crkvama propovjeda talijanski, zar je moguće, da je taj puk glasovao za Mussolinija?«
»INFORMAZIONE ITALIANA«,
ZURICH.

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSKIH EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

ZADAR I LASTOVO

Po statistici od 1910 bilo je na današnjem teritoriju Zadra više Jugoslovena nego Talijana. Na Lastovu nije bilo ni jednoga. Ali zadarska općina je bila još jedina općina u Dalmaciji u kojoj su upravljali Talijani. To je bila krija nesloga između dalmatinskih Hreata i Srba. Ali to stanje — i jedino to — bio je najjači adut u rukama grofa Sforza na konferenciji u Rapalu. Zadar je ostao Italiji, a Sforza je to motivisao ovalko:

»Naročito sam insistirao na tome da Zadar bude priključen Italiji. Ja hoću prijateljstvo s mlađom jugoslovenskom državom, ali ako bi Zadar ostao Jugoslaviji, ona bi kakovim nepromišljenim korakom napala talijanstvo Zadra. Time bi se pomutili dobiti odnosi koji smo inauguirali rapalskim ugovorom.«

Lastovo je Italija tražila i dobila kao krajnji minimum iz Londonskog ugovora, a u tom traženju nisu ni kušali istaknuti etnički momenat. Lastovo je Italija tražila i dobila kao stratešku tačku na istočnoj obali Jadranu.

Ti motivi koji su vodili Italiju da uzme Zadar i Lastovo, ti motivi uvjetuju i današnji njihov položaj. Jer položaj Zadra i Lastova razlikuje se donekle od položaja Julijske Krajine.

Zadar, kuo zadnja talijanska općina u Dalmaciji i kac jedini grad pod Italijom, ima zadatku da održava talijanstvo na istočnoj obali Jadranu. On ma da bude čuvat venecijanskih tradicija u Dalmaciji, a ima da bude i polazna točka za namjeravanu penetraciju u Dalmaciju, najprije kulturno i ekonomski, a kasnije politički. U Zadru je centralisan rad dalmatinske »irentente«. Nešto od onih 5000 dalmatinskih Talijana nastalo je u Zadru. To su naročito oni koji su se za talijanske okupacije u Dalmaciji osobito istakli, pa kaže, prigodom oslobođenja, nisu htjeli da ostanu u Jugoslaviji. Talijanskog vlasti je naročito stalo do toga da oni ostanu u Zadru.

Ti ljudi su u Zadru osnovali »Società dalmata di storia patria«. To društvo vodi propagandu za Dalmaciju u Italiji, a i u inostranstvu. Glavni rad mu se sastoji u historijskom istraživanju rimskih i venecijanskih dokumenata koji bi potvrđivali prava Italije na cijelu Dalmaciju. Osim toga je sin senatora Tacconi iz Splita, profesor Idelbrando Tacconi, osnovao reviju »Rivista dalmatica«, koja se bavi istim poslom. Da se pak sav rad za Dalmaciju, i u Zadru i u Italiji, koncentriira, osnovan je pred godinu dana u Zadru centralni ured za propagandu, (»Centro di propaganda«), koji koordinira rad svih društava, koja na tome rade.

Iz Zadra je odmah po dolasku Talijana emigriralo mnogo naših ljudi. Neki su bili silom prebačeni preko granice. Ostali su samo oni koji nešto posjeduju, a to je cijeli jedan kvart — Varoš — u kojem živu samo naši ljudi.

Ali radi tog izuzetnog položaja Zadra i radi te izuzetne uloge koju on danas vrši, Talijani nastoje da u tom gradu izbrišu svaki trag slavenstva čim prije. Tamo se »asimilacija« vrši još punijim tempom nego u Julijskoj Krajini. Jer grad koji ima da predstavlja Treći Rim na Balkanu ne smije da ima ni najmanji trag nečega što ne bi bilo rimsko ili talijansko.

Na Lastovu se radi istim metodama, ali sa manje uspjeha. Jer Lastovljani su seljaci, vezani na zemlju i na tradicije, pa ih je teže i potjerati i prisiliti na nešto. Oni mnogo manje ovise i ekonomski od države. Ali Lastovo, kao pomorska hidroavionska baza, zadaje dosta brige fašizmu. Jer imati na cijelom tom utvrđenom otoku samo ljudi, koji nisu Talijani, pa makar bili i fašisti, nije ni malo poželjna stvar. A fašizam upotrebljava sve moguće da ih promeni. Dok se u Julijskoj Krajini ističu nastilne metode, dole u Lastovu nastoje da mirnijim putem postignu cilj.

Prošlog mjeseca su u Zadru sakupili seljačke mladiće iz Lastova i zadarske okoline da sudjeluju na nekom konkursu »ljubavi za Italiju«. Ti mladići su, između ostalog, dobili i jednu temu na koju su pismeno morali da odgovore. Tema je glasila: »Što hoće Duče od mladih Dalmatinaca?« Prvu nagradu je dobio jedan mladić iz Lastova. Zadarski list »San Marco« piše tom zgodom da su mladići tačno i lijepim talijanskim književnim jezikom izradili te zadatke, a sve da je bilo tako spontano, da čovjek mora da gane ta ljubav »oslobodjene dalmatinskih seljaka za Italiju i Ducea. Mi ne vjerujemo baš u tako veliku ljubav dalmatinskih seljaka za Mussolinija, ali vjerujemo da taj Lastovljani nije sigurno slučajno izabran dobitnikom na tom natječaju.

FAŠISTIČKI SADIZAM

Kad se čitav fašistički sistem obori na jednog bolesnog čovjeka

Mačkovlje, aprila 1934. — U našem su selu aretrirali 30-godišnjeg Josipa Smotlaka (kućni broj 48). Prijavljen je, da je po zidovima pisao protiv fašizma i da je agitirao po selu protiv plebiscita. Na neke podle denuncijacije bio je aretiran. Ali čitavo selo zna, da je Smotlak duševni bolesnik i svi žale nesretnika, koji i onako dosta trpi, a sad će njegove patnje biti još veće. Na rod se zbog toga uzbunio, a karabinjeri da umire narod objavili su, da će Smotlak biti zatvoren samo dvadesetak dana. Ali prošlo je već i više od dvadesetak dana, a on je još uvijek u zatvoru.

Smotlak je žrtva fašističkog nasilnog sistema. Evo što se s njim događalo:

Bio je u talijanskoj vojsci i u Rimu je dobio teški reumatizam. Bio je u bolnici u Rimu, a zatim u Trstu, dok nije napokon poslan kući. Potom je Smotlak počeo da pravi neke molbe na ministarstvo vojske u Rimu. Tražio je, da mu daju neku otstetu za bolest, koju je dobio u vojski i koja mu je bila vrlo teška. Ali te njegove molbe bile su bez odgovora. Konačno je dobio odgovor, da će biti predan vojnom судu, ako ne prestane s molbama! On je medjutim

napravio još jednu molbu. I bio je doista pozvan pred vojni sud u Trstu. U velikoj zabrinutosti i strahu poludio je. Takav je prebjegao i u Jugoslaviju. Ni je mogao dobiti posla i živio je neko vrijeme od milostinje. Otišao je u Austriju. Kažu da je u Celovcu na glavnom trgu održao govor protiv fašizma. Bio je aretiran i poslan u umobolnicu. A malo zatim šupiran je u Trst, gdje je bio takodjer smješten u umobolnicu. U međuvremenu, dok je bio u inostranstvu bio je osudjen od vojnog suda u Trstu na godinu dana zatvora. Kad je iz umobolnice bio pušten kući, došli su jednog dana karabinjeri, njih šest na broju, s brigadirom na čelu, i odveli Smotlaka u Trst. Seljani su se zgrazali, kad su vidjeli kako sedam oboružanih ljudi vodi jednog duševnog bolesnika. Bio je ipak šest mjeseci u zatvoru. A zatim je pušten kući. I sad je opet uhapšen i opet je u zatvoru.

Zar nije to sve što se s tim bijednim čovjekom događa doista nečovječno, zar nije to mučenje jednog mučenika. Smotlak bi možda i ozdravio, kad fašistički sistem ne bi bio ovako svirep, ovako divlački, u strahu čak i pred jednim umobolnim.

Ja sam konačno — »slobodnim plebiscitom — »Si« — cijelome svijetu dokazao, da u Julijskoj Krajini nema Jugoslovena . . .

OH, KAKO JE STRAŠAN ŽIVOT NA MALTI . . .

Talijani protestuju zbog uništavanja njihovih sunarodnjaka na Malti ! . . .

Trst, aprila 1934. Rimska »Tribuna« stalno se bavi pitanjem Talijana na Malti, koji su navodno »strašno proganjeni« od Engleza, kojima otok Malta pripada. Sad neki dan donosi taj list razgovor sa šefom talijanskih nacionalista na Malti Enricom Mizzijem, koji je došao u Rim. Mizzi je izjavio, da se na Malti živi pod političko-vojničkom diktaturom s odnosnim terorističkim poslijedicama. Borba Talijana za nacionalna prava sve je teža. Zabranjene su javne skupštine i manifestacije Talijana. I tako u tom tonu priča taj Mizzi o teškom stanju na Malti. Saradnik »Tribune« ga je upitao nije li to stanje, nisu li te »drakonske mјere« engleske vlade protiv Talijana, djevolje na Malti, da smalakšu. Mizzi kaže: rede,

»Baš naprotiv. Naša je lozinka: ustajati, ustrajati, ustrajati. Ništa nije sigurnije i istinitije nego konačni triumf talijanstva na Malti.«

Tako govori u rimskoj »Tribuni« šef talijanstva na Malti.

Zar je »Tribuna«, kad je to uvrštena, zaboravila na Julijsku Krajinu? I zar nije promislila, da se ono, što se događa Talijanima na Malti ne da uporediti ni izdaleka s onim što se događa s Jugoslavenima u Julijskoj Krajini, s Nijemicima u Južnom Tirolu i Grcima na Dodekanisu, gdje su ovih dana pucali talijanski topovi protiv mirnog golorukog gradjanstva. Baš Dodekanes i Malta mogu da se naročito upoređuju na ljubavi i znaku odanosti »neoslobodjene Dalmacije fašizmu, Duceu i Italiji.«

Iz svega toga vidimo da se u Zadru i na Lastovu vrši jedna posebna politika talijanizacije. Ta politika nije u svemu jednaka politici koju provadjuju u Julijskoj Krajini, ali cilj joj je isti. Kao što se ide za tim da Julijska Krajina bude čim prije asimilirana, tako se ide i za čim bržom i temeljitim asimilacijom Zadra i Lastova. Naš narod tako to znade i vezuje svoju sudbinu za sudbinu ostalih Slavena pod Italijom. Najbolji dokaz za to su nam oni česti dopisi iz Zadra, Arbanasa i Lastova u »Istarskoj Riječi« sve do njezinog prestanka.

Ali kao što Julijsku Krajinu štiti od talijanizacije teritorijalni kontinuitet sa Jugoslavijom i etničku i geografsku kompaktnost našeg naroda, koji tvori većinu, tako se i Zadar i Lastovo održavaju iz istih razloga. Seljaci iz Babina duba i Crne ne znaju ni riječi talijanski, jer s prozora svojih kuća vide svoje kumove i rodbinu preko granice u Jugoslaviju, a na trgu u Zadru se ne čuje nego naša riječ. Jer pol sata od gradskih zidina svršava Italija, a seljaci iz zadarske okolice, koji nose svoje proizvode na zadarski trg, ne moraju da uče talijanski jezik zato što u Zadru i najžešći Talijani poznaju naš jezik. Izvan grada mirna počinje potpuno kompaktno Slavenstvo, koje se proteže na istok s kraja na kraj Balkana. I taj teritorijalni kontinuitet očuvat će nam Zadar. Na Lastovu pak je naš narod potpuno kompaktan. Tu nije nikada bilo Talijana. Svi su seljaci, a seljak se tako lako ne asimilira. Osim toga je Lastovo udovjek gravitiralo Dubrovniku, a bio je i u sastavu Dubrovačke republike.

Sve te komponente očuvat će nam i Zadar i Lastovo, kao što će nam očuvati i Julijsku Krajinu. Iako se vrše i duhovna i fizička nasilja, ipak će, iza svih tih potresa i možda malih skreljanja, broj, tradicija i geografski položaj očušiti pobjedu nad umjetnim etničkim fabriciranjem, koje nema ni korjena ni temelja.

TONE PERUŠKO

mora bi da izlazi naš list, ili bi pak morao da se proširi i da ga stampamo tjedno na više stranica. Toliko nam gradiva stizava, tako se raširila naša izvještajna služba. Ali, nažalost, momentno ne možemo na to da pomažemo. Ima još uvijek preplatnika, koji nas ne shvacaju i koji nam onemogućavaju izlaganje i u ovakvoj formi. Stalno ih molimo da izvrše svoju dužnost, ali oni ostaju gluhi. Onaj ko list prima mora da ga i plaća. To nije samo običaj, nego je to dužnost svakog preplatnika. Upozoravamo još jednom sve one, koji su dužni preplatiti, da nam dostave bar jedan dio preplate, da je plaćaju u obrascima, ako ne mogu sve najednom. Ovaj se list mora održati, on je potreban, on mora živjeti.

UREDNIŠTVO LISTA »ISTRE« PROSI SLOVENSKE ČITATELJE

da oprostilo uredništvu, če morda ni u teštvilju objavilo toliko slovenskih članak u člančićev kot običajno. Uredništvo ni prejelo, nameće, za to številko pravočasno običajne pošiljke slovensko pisanih vesti ter zato ni moglo zadovoljiti s slovenskimi vestmi tudi slovenske čitatelje, kot bi želelio in kot pač želi z vsako številko svojega lista.

»INFORMAZIONE ITALIANA« O STRAŠNOM STANJU U JULIJSKOJ KRAJINI

Agencija »Informazione Italiana« u Zürichu, koja izdaje jedan biljet, prenosi u tom biljetu mnoge vijesti o terorizmu fašizma u Julijskoj Krajini iz našeg lista. To je od velikog značenja, jer se taj biljet stampa na više jezika i šalje listovima čitavog svijeta.

»CORRIERE ISTRIANO« POSVEĆUJE »ISTRI« VELIKI ČLANAK

povodom nekih dopisa iz južne Istre.

Puljski fašistički dnevnik »Corriere Istriano« u svom broju od 18 aprila donosi veliki članak na dva stupca posvećen našem listu »Istri«. U tom članaku, razumije se, naš se list napada zbog toga, jer je donio mnogo vijesti iz južne Istre, u kojima je bilo prikazano stanje u našim selima i u Puli onakvo kavkoje. Puljski list se sav zapjenio od bijesa i u tom bijesu i nezna šta govori. Kad bi znao što govori »Corriere« ne bi pisan, da se u Jugoslaviju umire od gladi, a da u Istri narod uživa blagostanje. Pa i u samom tom listu, u tom »Corriere Istriano«, mogli smo mnogo puta čitati da je u Istri bijeda velika... Mi se ne čemo opširnije osvrnati na blezgarije puljskog lista. Bilježimo to samo kao detalj, koji govori, da talijanska stampa prati naše pisanje i da je naša istina vrlo peče.

FAŠISTIČKI IMPERIJALIZAM I TOURING KLUB

Turistički vodič kroz Julijsku Krajinu i Dalmaciju

Trst, aprila 1934.

Talijanski Touring Klub izdaje turistički vodič kroz Italiju »La guida d'Italia«, a svaki kraj je obraden u posebnoj knjizi. Sada je izšao vodič »Venezia Giulia e Dalmazia«. To je treće potpuno preradijeno izdanje, a ima 720 stranica, 30 karata, 19 slika gradova, 14 fotografija raznih objekata i pećina i 44 reprodukcije grbova. Jedna novost u toj knjizi je vodič kroz Dalmaciju. Pod natpisom »Mare nostrum« obradljeno je Jugoslovensko Primorje i Dalmacija na 270 stranica. Julijска Krajina i Dalmacija nisu obradena samo sa turističkog gledišta, već je najveći dio knjige posvećen dokazima talijanstva Julijске Krajine, a i Dalmacije. Sva je talijanska štampa izrazila zadovoljstvo nad tom edicijom, a tršćanski podestá Salam je pismeno izrazio zahvalnost predsjedniku Touring Kluba u ime svoje i uime Trsta.

Sa poznatim talijanskim patosom prikazana je Julijска Krajina i u svakom mjestu su pronašli dokaze da je taj kraj — od Postojne pa sve do Furlanije — potpuno rimski i talijanski.

Ovaj dio, u kojem se iznajaju otoci i Dalmacija je naročito interesantan. Vodič počinje na Sušaku, a svršava na ušće Bojane. Tu se niže »dokaz za dokazom« o talijanstvu Dalmacije.

Krk, Rab, Pag prikazani su kao dijelovi Venecije prenesene na istok Jadran. Njihovi muzeji su puni dokaza talijanstva tih otoka. Zadar je talijanski po broju dokumenata u muzeju, a Šibenik zato, što se tu radio Tomazeo, a i po katedrali, koja da je najlepši dokaz talijanstva u tom gradu. Trogir je sačuvao, kaže se tu, najviše tragova srednjeg vijeka, a Dioklecijanova palača u Splitu je najjači dokaz, da ta zemlja pripada Rimu. Hvar, Vis i Korčula su talijanske po svojoj piteresnosti, a Dubrovnik, dragulj Jadran, talijanski je ne samo po sjaju svojih umjetničkih spomenika, već i po boji neba i prelijevima mora. Napokon Kotor, koji u svojoj katedrali čuva još po neki trag rimski, zatvara taj pojas romantista i talijanstva na istočnoj obali Jadran.

Julijска Krajina je tu povezana sa Dalmacijom i piše se o jednoj kao o drugoj sa istim patosom, sa istim tvrdnjama i iznajaju se isti dokumenti. Na koncu je ovaj zaključak: »Sva je ova zemlja, od Trsta pa do Boke Kotorske, jednaka. Jednako je azurno more opakuje, jednako je plavo nebo nad njom, jednaki su joj historijski spomenici, a jedni te isti narod je nastanjuje. I radi toga je sva ta zemlja, od ušća Soče pa do Kotora, talijanska.«

I mi se slažemo s time, da je to jedna te ista zemlja i da na njoj živi jedan narod, od ušća Soče do Kotora i do Bojane. A oni za koje je taj vodič napisan, neka ga uzmu u ruke i neka to provjere. I naći će, da taj narod nije talijanski — da se od ušća Soče, pa do Bojane govori našim jezikom, a ono malo rimskog kamenja i po nekog kriлатog lava sv. Marka se ni ne vidi od živog spomenika — od naših ljudi.

Taj vodič nam je još jedan dokaz više za naše tvrdnje, jer onaj ko zna, da je zemlja njegova, taj ne kuša u turističkim vodičima dokazivati svoje pravo na tu zemlju.

IDRIJSKI RUDARJI SO BILI ODPELJANI KORPORA- TIVNO NA »VOLIŠĆE«

Glasovnico »Ne« so rudarji morali prinesti pažnikom

O »volitvah« v Italiji, še posebno v Julijski Krajini, prihajojo še vedno kaj zanima virači, ki kažejo v pravi luči, to »ljudsko glasovanje« ali plebiscit. V Idriji je vsak paznji zbral svoje rudarje v rudniku in jih nato odpeljal na volišče »korporativno« da tako javno izpričajo svoje načinjenje za fašizem in za Italijo. Treba je bilo tudi poskrbeti za kontrolu, ali so vse rudarji res volili, in se prepričati, ali so volili za ali proti.

Zato so pažniki naročili rudarjem, da morajo prineseti z volišča glasovnico z »Ne«, medtem ko morajo glasovnico z »Da« izročiti predsedniku volivne komisije.

No, nesreča je hotela, da so nekateri rudarji po pomoti prinesli nazaj glasovnice z »Da«, ker so naročilo slabo razumeli. K sreči ni bilo zaradi tega nikakega incidenta in volivni rezultat je kljub temu izkazoval »vsí za fašizem.«

Druži meščani so opazili na glasovnicah tako mimogrede, da je pečat volivne komisije na glasovnicah z »Da« pritisnen v desni kot na glasovnicah z »Ne« v levi kot.

Tako je volivna komisija takoj vedela, za koga je volivec glasoval, čeprav je bila glasovnica v predpisanim zavitku.

REDUKCIJE V IDRIJI

Za junij napovedujejo nove redukcije v idrijskem rudniku. Danes dela v rudniku še okoli 700 rudarjev in uradnikov, nekaj je delalo 1200 ljudi. V zadnjem času je bilo odpuščenih 150 rudarjev. Poročenim rudarjem, ki so bili odpuščeni, gredo toliko na roko, da jim delijo v nujni potrebi brezplačno koso.

ANTIFASIZAM JE U ITALIJI ŽIV

Vijesti »Informazione Italiana«

Agencija »Informazione Italiana«, koja izdaje u Zürichu svoj bilten, javlja mnoge interesante detalje o stanju u Italiji.

Osvrće se naročito na plebiscit, pa kaže, da je u Torinu bilo naročito mnogo glasova »No«, ma da je talijanska štampajavila da ih je bilo manje od hiljadu. Jedna antifašistička revolucionarna organizacija brojila je potanko po svim sekcijama glasove »No« i konstatuje, da ih je bilo u Torinu oko 15.000, dok se usteglo od glasovanja oko 40.000 ljudi samo u Torinu. Na mnogim glasovnicama bili su napisani antifašistički poklici.

U Miljanu bilo je za plebiscit mnogo letaka protiv fašizma, a na fašističkim plakatima bili su izljepljeni antifašistički, na kojima se pozivalo građanstvo da glasuje protiv fašizma ili da se ustegne. Na nekim su plakatima bili priljepljeni bijeli plakati s poklicom »Dolje fašizam«.

U jednom mjestu u Liguriji ubijen je jedan fašistički milicijon, jer je glasova »No«. Kad je izlazio iz sekcije bio je napadnut i gotovo linčovan od svojih drugova. U bolnici je umro.

U Vidnu je došlo do demonstracija protiv fašizma. Po ulicama su prošle povorce nezaposlenih vičući »Gladni smol!« Bilo je mnogo uhapšenih.

U novom Mussolinijevom naselju Littoriji, došlo je takodjer do pobune protiv fašista. Jedna grupa radnika sukobilna se s grupom fašista i bilo je ranjenih. O tome je izšala mala notica i u florentiskom listu »Nazione«, ali po-

slije se o tome nije više u štampi ništa spominjalo. Ima mnogo uapšenih.

Do antifašističkih manifestacija došlo je u Catanzaru. Demonstranti su pošli u povorkama po ulicama i vikali su protiv fašizma. Ima više aretiniranih. O nemirima i manjim uzbunama stizava glasovi iz Toscane, južne Italije, Sicilije i Sardinije.

KRVAVI SUKOBI U JUŽNOJ ITALIJI

Bečki list »Neue freie Presse« javlja iz Rima, da je, po zvaničnoj vijesti, došlo u općini Agnile južne Italije do sukoba između demonstranata i policije. Na strani demonstranata poginulo je jedno lice, a pet je teško ranjenih. Red je tza toga bio uspostavljen.

ANTIFASISTICKE DEMONSTRACIJE U TOULONU

Za vrijeme primanja u počast talijanskog generalnog konzula u fašističkom domu u Toulonu (Francuska) sabrali su se pred kućom komunisti i socijalisti, koji su priredili burne demonstracije. Redarstvo je imalo punu ruke posla, dok je komuniste i socijaliste udaljilo ispred zgrade. Tom prilikom provedeno je nekoliko uapšenih.

ATENTAT NA TALIJANSKOG KONZULA U MEKSIKU.

U zgradu talijanskog konzulata u Meksiku izvršio je talijanski antifašista Emanuele Mula atentat na tamošnjeg talijanskog konzula Peitra Giudice. Konzul je teško ranjen sa pet revolverskih hitaca. Atentator je uhvaćen. On je borbeni antifašista emigrant, pa se tom atentatu pridaje političko značenje.

FAŠISTIČKI TEROR NA GRČKOM DODEKANEZU

izazivlje ogorčen protest Grka u Solunu

Udrženje izbjeglica sa Dodekaneza u Solunu sazvalo je za 22. o. m. protestnu skupštinu protiv nasilia i mera koje su talijanske vlasti poduzele protiv stanovništva na otocima Rodosu i Dodekanez. Kako je poznato talijanski karabinieri prilikom posljednjih općinskih izbora na Rodosu pod izgavorom da sprječavaju nerед ubili su i ranili nekoliko grčkih stanovnika, koji su ometali sprovodenje talijanofilske politike u Dodekanezu. Udrženje slobodnih Dodekaneza objavilo je u Solunu manifest povodom skupštine, u kojem se između ostalog kaže:

Gomila žrtava svjetskoga rata, koji je vodjen idejom da narodima osigura pravo

da sami raspolažu svojom sudbinom, poslije strašnih žrtava koje su mnoge majke lišile njihove djece, ostavio je i danas da izdiše pod nogama Mussolinija — vi to dobro znaće — jedan dio grčkoga naroda, iz koga su nekada izšli početci civilizacije, umjetnosti i nauke i odakle je nekada civilizacija obasiala današnje zemlje. Proglas zatim kaže da su Dodekanezanci revoltirani zbog dogadjaja na Rodosu i drugim otocima i da im je jedini ideal da se ujedine sa svojom otadžbinom. U proglašu se dalje kaže da su talijanske vlasti nečovječanski postupile prema golorukim seljacima, a kad su ti seljaci protestirali dobili su kao odgovor kuršume od talijanskih karabinjera.

TUJE ČASOPISJE O ITALIJANSKIH VOLITVAH

Ljubljana, dne 23. aprila 1934. (Agis). Manchester Guardian z dne 30. III. piše pod naslovom Italijanske »volitve« naslednje:

»Dvajset let po vojni za pokončevanje vojne smo dobili drugo veliko iznajdbo, parlament za pokončevanje parlamenta. To je naloga poslanec »izvoljenih« v nedeljo v Italiji, ko je 0,1% volilcev zavrnih oficijelne kandidate — edini izraz lastnega mnenja proti vladi, ki jim je bil dovoljen. Tretja faza Mussolinijeve politike napram parlamentu, se bliža svojemu koncu. V prvi fazi, 1922./1924., je pustil parlament pri miru, le opomnil ga je, da bo, če mu ne bo pokoren, spustil svoje čete nani — in parlament je bil z sijajnimi izjemami primerno pohoven. V drugi fazi je parlament, izabran pod posebnim zakonom in s pomočjo odvratnega fizičnega nasilja in strahovanja proti vsem nevladnim kandidatom volino izvršil vladna povelja. Vendar se je ob krizi ob Mateotijevem umoru leta 1925. celo ta parlament izkazal kot zbiralište opozicije, dokler niso opozicionalne stranke zašle v zmoto ali past, da so zapustile svoje sedeže kot znak moralne demonstracije. Od tedaj je bil parlament panfašističen in po pričevanju samega dučea, kraj mračnosti in bezupesnosti. Skupčina, ki bi bolje zasluzila ime parlamenta je bil od 1. 1922. dalje Veliki fašistični svet v katerem se glavni hierarhi fašistične stranke od časa do časa pritožuje drug čez drugega, ali izrazijo svoj up in strah za deželo — za zaprtimi vrati. Samomor, ki ga naj izvršijo sedaj izvoljeni poslanci, se bo nemara nekaj časa zavlek. Formalno bodo glasovali za novo ustavov kateri bo Italijanski narod »zastopan v svojih industrijskih, poliedijskih ali po-

klicnih kategorijah po korporativnom svetu«. Kakor so izgledi te skupšbine negotovi, bodo vsi občudovalci velikega ih plemenitega talijanskog naroda napeto čakali ali se bo nemara po kakšnem zgodovinskom zakonu nasprotij nekega dne porodila sloboda iz ustanov, ki so bile narejene v njen pogubu.«

KOMEDIJANTSKE VOLITVE

Trst, dne 17. aprila 1934. (Agis). V neki večji vasi iz zgornje okolice Trsta se priredili fašisti na predvečer volitev slavno bakljado. Kot po navadi, so tudi to pot prisili vse važnije, da so se udeležili bakljade. Ob te prilikli so jih tudi podučili, kako naj vsklikajo »Duceju«. Ker pa fantje in možje itak večinoma ne obvladajo italijske in ker so se končno tudi hoteli norčevati iz volitev, so v sprevodu vsklikali mesto »Duce« — »Kdur če«. Tako so imeli na vasi tudi precejšnji del zabave v okviru teh žalostnih volitev.

VOLITVE PRED DESETIM LETI IN LETOS

Rihemberk, aprila 1934. (Agis). Tudi pri nas smo, kot poroča fašistično časopisje, vsi vneto glasovali za Musolinijev režim: Le en sam glas so zabeležili proti. Pri tem moramo omeniti volitve, ki so se vrstile leta 1924. in njihov izid. Tako so zabeležili pri nas samo tri glasove za fašistično stranko. Med temi tremi je bil morda res 1 domaćin in sicer Cigoj, ostala dva pa sta bila brez dvoma oddana prišnjem Italijanov (postajanačnik in drugi). Za našo vdanost se nam je Mussolini tudi pošteno oddožil. Vsaka družina je dobila tisti teden po volitvah v občinskem uradu brezplačno nekaj moke, da smo lahko spekli malo boljšega kruha za praznike.

KOMEDIJANTSKE VOLITVE

Trst, dne 17. aprila 1934. (Agis). V neki večji vasi iz zgornje okolice Trsta se priredili fašisti na predvečer volitev slavno bakljado. Kot po navadi, so tudi to pot prisili vse važnije, da se obvladajo italijske in ker so se končno tudi hoteli norčevati iz volitev, so v sprevodu vsklikali mesto »Duce« — »Kdur če«. Tako so imeli na vasi tudi precejšnji del zabave v okviru teh žalostnih volitev.

VOLITVE PRED DESETIM LETI IN LETOS

Rihemberk, aprila 1934. (Agis). Tudi pri nas smo, kot poroča fašistično časopisje, vsi vneto glasovali za Musolinijev režim: Le en sam glas so zabeležili proti. Pri tem moramo omeniti volitve, ki so se vrstile leta 1924. in njihov izid. Tako so zabeležili pri nas samo tri glasove za fašistično stranko. Med temi tremi je bil morda res 1 domaćin in sicer Cigoj, ostala dva pa sta bila brez dvoma oddana prišnjem Italijanov (postajanačnik in drugi). Za našo vdanost se nam je Mussolini tudi pošteno oddožil. Vsaka družina je dobila tisti teden po volitvah v občinskem uradu brezplačno nekaj moke, da smo lahko spekli malo boljšega kruha za praznike.

KOMEDIJANTSKE VOLITVE

Rihemberk, aprila 1934. (Agis). Tudi pri nas smo, kot poroča fašistično časopisje, vsi vneto glasovali za Musolinijev režim: Le en sam glas so zabeležili proti. Pri tem moramo omeniti volitve, ki so se vrstile leta 1924. in njihov izid. Tako so zabeležili pri nas samo tri glasove za fašistično stranko. Med temi tremi je bil morda res 1 domaćin in sicer Cigoj, ostala dva pa sta bila brez dvoma oddana prišnjem Italijanov (postajanačnik in drugi). Za našo vdanost se nam je Mussolini tudi pošteno oddožil. Vsaka družina je dobila tisti teden po volitvah v občinskem uradu brezplačno nekaj moke, da smo lahko spekli malo boljšega kruha za praznike.

NOVA CESTNA DELA

Končna dela na cesti II. Bistrica-Klana

II. Bistrica, aprila 1934. (Agis). Cesta, ki pelje iz II. Bistrike v Zabiče ter Klanu in na kateri so pričeli že lansko polnil z delom, bo v kratkem dokončana. Baje je predviđeno tudi asfaltiranje te ceste, če se ta prevleka sploh tako lahko imenuje. Saj so na ta način asfaltirane vse pomembnejše ceste v Julijski Krajini, klub temu pa jih je treba vsak dan krpati in popravljati kot vsako drugo cesto. Priznati pa je treba drugo ugodnost te ceste in sicer, da je brez klancev in da ima le neznatne ovinke. Zato gre le deloma po starji poti, deloma pa po novi trasi. Spada pa v obmejno omrežje cest, ki je postal zlasti okoli II. Bistrike tako gosto kot malo kje drugje. Bržkone so to cesto izpeljali predvsem za vojaški promet, ker so z njo zvezali važno vojaško središče II. Bistrico — Trnovo z mejo, ki gre tik

Naša kulturna kronika

PJESME NAJSTARIJEG NAŠEG NARJEČJA

Uz antologiju novi je čakavske lirike

»Antologija čakavске lirike« izazvala je veliki interes javnosti i kritike. U zagrebačkom »Jutarnjem Listu« od 21. o. m. napisao je kritičar g. Josip Horvat, poznati književnik i glavni urednik »Jutarnjeg List«, prikaz, u kojem govori s velikim priznanjem o Antologiji. U članku pod gornjim naslovom on piše:

U Tadijanović-Delorkovoj »Hrvatskoj modernoj lirici« prvi put je naša šira javnost imala prilike upoznati primjerke čakavске lirike. Za mnoge bježe to veliko otkriće. Osim nekoliko Nazorovih pjesama, monumentalne »Galijotove pesni« i potresne »Seh-duš-dan« čakavskog lirika bila je gotovo nepoznana. I zato je dobro, da su dva mlada čovjeka I. Jelenović i H. Petris sabrali i izdali oveču zbirku čakavskih stihova, pradavnih kao i modernih.

Bez pretjerivanja može se reći, da ti verzi spadaju među najljepše biserje naše poezije.

Kao jedan od motiva, s kojih su se izdavači odlučili na svoj pothvat, navode da »čakavsko narjeće izumire«. Zaista, nekoč se je čakavština sterala sve do Zagreba, obuhvatajući cijeli naš jugozapad duž Jadranu. Stoljećima, uslijed migracije izazvane političkim dogadjajima, poglavito pritiska osmanlijske vlasti, koja je stokavsko elemente potisnula na sjeverozapad, područje čakavštine se je suzilo.

No uza sve to čini se, da je pretjerana tvrdnja, da čakavština izumire — narjeće, u kojem se mogu ostvariti takve savršene umjetnine, kao što su ove pjesme, koje je tako supitljiv materijal književnoga stvaranja, ne može biti na umoru.

Urednici zbirke citiraju u svom predgovoru jedno vanredno značajno i zanimljivo pismo, koje im je uputio Vladimir Nazor kao popratnicu svojim čakav-

skim stihovima. I g. Nazor je čini se mišljenja da čakavština izumire, ali on ujedno u tom pismu vidovito objašnjuje i izvore njezine posljednje književne afirmacije. U tim svojim tanahnim razmatranjima veli medju ostalim i slijedeće: »Od čega boluje još uvijek hrvatska lirika? Ima nešto kroza što se ona dahćući s mukom probija; pa se, u nevolji i prečesto hvata nečega što je nama strano, i oblikom i sadržajem. U što je to uskočila, a ne može ni dandanas da sylada? Možda su baš naši suvremeni lirici uvidjeli — nesvjesno, — i otkrili joj — još nesvjesnije — lijek. Kajkavška se lirika, nježna i idilična, sve više nameće, a odazivlje joj se sve češće čakavška pjesma, puna snage, plastike, pa i humora, čak i u žalosti. Ta dva glasa naše zemlje hoće da — makar i kasno — progovore u umjetnoj pjesmi svojim nepatvorenim zvukovima. Možda ćemo tek sada, kroz kajkavštinu i kroz čakavštinu, doći napokon do onih dubokih iskonskih glasova iz jezgre stvari i iz dna duše ljudske bez kojih nema ni naše prave lirike. A hrvatska će lirika moći jedva onda obući s uspjehom najprikladnije naše zajedničko ruho jezično, krepku, zvonku i bogatu štokavštinu, u kojoj se čakavština i kajkavština — ni s obzirom na oblik — nisu još slike, jer se same još ne izvješće.«

Nema spora o tome, za pjesnike iz zapadnih i sjeverozapadnih naših strana, književna štokavština danas je u školi naučeni, a ne prirodjeni jezični izražaj. I kad ti pjesnici moraju izreći svoj doživljaj, narjeće koje su usisali s materinjim mlijekom, koje je elementarna baština prošlih naraštaja njihovih, podesnije, iskrenije i vjernije, upravo prirodnije im je sredstvo izražavanja. U svom narječju mogu potpuno dati sebe.

I zato ta čakavška lirika djeluje tako neposrednim čarom — iz nje izbjiga glas zemlje, vječna riječ mnogih naraštaja. A od kolike je vitalnosti čakavština dokazom su umjetne pjesme u toj zbirici: najsuptilniji doživljaji naši su u njoj adekvatan, bogat izražaj.

Zbirka zaista ne bi bila potpuna da njezini urednici nijesu uvrstili i stihove velike Neznanke — stihove čakavsko narodne pjesme. Te narodne pjesme dokumentat su tisućljetnog kulturnog kontinuiteta — tim istim jezikom, kojim su ispjevani stihovi o »lipoj Mari kojoj je tih vjetar od Levanta odnesal krunu« govorio je jamačno dio Krešimirović i Zvonimirović podanika. (Baščanska ploča!) njime su pisani stari zakonici i isprave i korespondencija moćnih Frankopana — taj jezik ne promijenjen još danas živi, on se još i danas razliježe nad golim kršem, treperi nad pustim livadama i zamire svakog predvečerja nad plavim širokim morem.«

VICENCICE MOJA . . .

To je stara riječka pjesma koja nas prenosi u dane riječke »bubane« ali i robova madžarskom nasilniku, kad je Rijeka bila, ali kad se u njoj gojila i namjerno, u zator hrvatske i slavenske misli, tudja prekomorska biljka koja je našem gradu donijela i ove gorce dane Popjevku »Vicencice moja« imade svoju kratku povjest. Na Rijeci bila je neka mala gostionica, gdje se točilo dobro domaće vino i najbolji istarski teran, gdje su se pripravljali najukusniji »rizoti i s brodeti«, koje je gostima nudila nasmijana i krasna djevojčica Vicencica. Mnogo riječkih »gospodićica« zagledalo se u tu lijepu »malicu« i tudovalo za njome. Potgotovo zanio se i neki stariji »gospodićić« dr. L. a s njime i njegovi pojedaši — sve momci od oka — koji su zaigrali kolo oko male i vesele Vicencice. Ali tu se našao i Kerber koji je čuvao to zlato i tu ružu neubranu. Bio je to stari gazda male gostionice kojemu je dragi bilo da riječki »bonkulovići« zalaze u njegov lokal — ali koji nije do se dira »na belu i čistu rožicu« Vicencicu, njegovu zlatnu neputnicu. I zato je gazda u kasnu noć vodio na gornje tavanе u skrovitu sobicu mirisavu rožicu, gdje je Vicencica mogla sanjati o svakome, ali niko nije mogao do nje da ubere — belu rožicu. Dr. L. u jakom plamenu ljubavi kao zatravljeni macan lutao je oko kuće uzdužku za svojim zlatom i tu svoju vatrulju ulio je u malu popjevku, koju su ujedno s njime udestili i njegovi drugovi. Sitna popjevka brzo se rasirila po Rijeci — ušla je u plesne dvorane, gdje se redale kavalkine i

Vicencice moja
Kako mi ti ležis
Tam gore na gorje
Ne morem do tebę . . .

Note te male popjevke koja se nije rođala ni po kakvoj inicijativi tudiže tredent i koja nije dobila lutju nagradu već nikuna iz zatravljenja srca i reke mlađarije, iznesene su u izdanju »Vicencice«, komedije iz današnje Rijeke, od Victora Cara Emina. R. K. J.

v crkvi S. Mihela v Kamenah.
Ja pre Frančiško Vlentić
dalmatin od Raba.

Iz tega napisa izhaja predvsem, da so bila teđa splošno u rabi slovenska krajevna imena (Kamene = Kamnje), izhaja pa tudi, da je bilo tudi na Goriškem razširjeno slovensko bogoslužje in da so smeli peti slovensko mašo celo pred oglejskim patrijarhom, kajti videmski škof je naslednik nekdanjih oglejskih patrijarhov.

FERDO ŠIŠIĆ:
»PREDRATNA POLITIKA
ITALIJE I POSTANAK
LONDONSKOG PAKTA«

Prof. Ferdo Šišić dao nam je svojom knjigom »Predratna politika Italije i postanak Londonskog pakta« (izdanie »Jadranske Straže« u Splitu) zanimljivu, opsežnu i kritičnu radnju, koja osvjetljuje mnogo šta, što nam je bilo nepoznato, a tice se u prvom redu nas. Pisac je njigu podijelio na dva velika poglavila. Prvo poglavje govori o politici Italije prije svjetskog rata (od 1870. g.), a obuhvata ove partie: Ujedinjenje Italije i ireditizam — Italija postaje član Trojnog saveza. Drugo poglavje prikazuje postanak Londonskog pakta, a obuhvata slijedeće period: Italija se proglašuje neutralnom — Prvi pregovori između Italije i Antante — Kabinet Salandra — Sonino i akcija Frana Supila — Londonski pregovori — Sadržina Londonskog pakta i nezavisna Hrvatska. Na koncu knjige dodat je kao epilog »Rapallo«.

Knjiga se odlikuje kritičnošću i oštrinom u prosudjivanju presudnih, historijskih dogadjaja. Predmet je crpen na vrelima iz velikih dana koji su odlučili prekretnicom Evrope. Knjiga osvjetljuje jugoslovenske odnose s Italijom u pogledu granica, iznosi diplomatske makinacije i intrige, podvlači akciju hrvatskog političara, člana Jugoslovenskog odbora u Londonu, Frana Supila, koja je išla za tim da sve intrige i makinacije osuđeti itd. Šišićeva knjiga je, dakle aktuelna i zanimljiva.

Dr. LUJO VOJNOVIĆ

Glasoviti jugoslovenski naučenjak, historik g. dr. Lujo Vojnović, delegat Jugoslavije u Medjunarodnom institutu za intelektualnu saradnju, navršio je 15 aprila ove godine sedamdesetgodisnjicu života. Tim povodom jugoslovenska je štampa pisala opširno o njegovom velikom radu i zaslugama za jugoslovensku kulturu. Istaknuto je, da je dr. Lujo Vojnović po svom formatu ljestnost, kojom bi se mogao ponositi i narod veći od našega. Spominjemo sedamdesetgodisnjicu uglednog jugoslovenskog kulturnog radnika naročito zato, jer je on o Jadranu i o jadranskom problemu napisao djela kapitalne važnosti. I kad tretiramo specijalno pitanja naše Julijske Krajine, moramo voditi računa o njegovim djelima. Dr. Lujo Vojnović prati s pažnjom i naš rad i pisanje našega lista i izrazio je svoje prijateljstvo prama našem listu. Želimo, da bi dug bio živio, na čast svoje domovine.

SILVIO BENCO
O JOSIPU TOMINCU

U talijanskoj reviji »Pan« (za mjesec april), koju ureduje glasoviti talijanski književnik Ugo Ojetti, napisao je poznati tršćanski kritičar Silvio Benco raspravu o našem slovenskom slikaru, rodom iz Julijske Krajine, Josipu Tomincu. Razumije se, u toj raspravi ne govori se o narodnosti Tominca, te bi se moglo misliti da je Talijan. Da ga prezime ne izdaje... Za one, koji se interesuju ličnošću i radom slikara Tominca, koji je živio u osamnaestom stoljeću i bio vrlo na glasu, Benčova studija bit će ipak od važnosti, jer je Benč dobar poznavalac Tominčeve umjetnosti, a i inače važi kao kapatitet u slikarstvu.

UMRO JE KOMPOZITOR
GREGORČIČEVIH PJESAMA

Prošlog tjedna umro je u Ljubljani u visokoj starosti od 85 godina pater Hugolet Satner, glasoviti slovenski kompozitor. On je bio naročito poznat kao kompozitor Gregorčičevih stihova. Ljubljansko »Jutro« piše u nekrologu o Satneru:

S posebno vnemo se je paglabilj u pesmi svojega duhovnega sobrata, »goriškoga slavčka« Simona Gregorčiča. Oba duhovnika-pesnika sta se lepo izpopolnjevala: Gregorčičevi pesnički verzovi so dobivali u Sattnerjevi glasbeni interpretaciji najlepši in najvernejšo muzikalno podobo. Kdo ne poznava pesmi »Pogled v nedolžno oko«, »Zaostali ptič«, »Za dom med bojni grom« i dr. Peli so jih na neštetih koncertih u mestih in na kmetih in se še danes pogostoma pojavljaju na naših ljudskih programih. V svojem streljenju, dat i kar najveć Gregorčičeve poezije u muzikalni oblik, je pater Hugolin segel po većim pesnitvah. Tako je uglasbil »Jeftejevo prisego« (1910), »Oljki« (1914), »Soči« (1. 1916.), »V peplični noći« (1921.), »Ob nevlitku« (1926). Vse to so kantate ali simfonische pesnitve, dela, ki kažejo Sattnerjevo kongenialno razumevanje Gregorčiča in tako rekoć dovršuje njegovo delo, pretvarajući melodiju in ritem vezane besede u moguće glasbene stvaritve, ki pomenijo višek skladateljske delavnosti patra Hugolina.

Sattner je, dakle, bio pomalo i naš primorski, baš zbog te svoje aktivnosti.

AFORIZMO DE ANTE DUKIĆ.

»Esperanto«, medjunarodna revija, što je izdaje već 30 godina Sveopće Esperantsko Udruženje u Zenevi, a koju sada odlično ureduje univ. prof. Dr. Edm. Privat, donijela je u posljednjoj svesci »Aforizmo de Ante Dukić«, koje je iz njegove knjige »Pogled na život i svijet« preveo poznati prevodilac i zasluzni pobornik esperantista g. potpukovnik Mavro Spicer. — Odločni Dukićevi »Pogled« prevedeni su već dosad na slovački, češki, poljski, nječacki i engleski.

KRIZA MANJINSKE ZAŠTITE

PREDAVANJE DRAGOVANA ŠEPICA U
»ISTARSKOM AKADEMSKOM KLUBU«

Istarski Akademski Klub priredio je u četvrtak dne 19. o. m. u klupskim prostorijama prvi redoviti članski sastanak u ljetnom semestru, na kojem je kol. Dragovan Šepić održao zanimljivo aktuelno predavanje o krizi manjinske zaštite, koja je posliednjih godina dosegla vrhunac. Glavni je razlog tome što je poslijeratna organizacija manjinske zaštite slaba i manjkava. Manjine su se nadale, da ih neće samo nekoje države morati poštovati i o njima voditi računa. No države su u tom pogledu podijeljene na obvezne i neobvezne, što koči normalan razvoj manjinske zaštite. Toj slabosti se pridružila i kriza Društva Naroda, koja nije moglo energično nastupiti, kada se radilo o zaštiti pojedinih manjina. Daljnji je razlog krizi manjinske zaštite slabljenje demokratske svijesti i međunarodne solidarnosti i sirenje fašizma, što je uostalom uzdrmalo temeljima Društva Naroda i dovelo mnoge manjine u vrlo neugodan položaj.

Pobjedom demokracije dobivaju manjine posljice rata veća prava nego što su ih prije imale. Ideja manjinske zaštite došla je do kulminacije poznatim Wilsonovim predlogom o samoodredjenju naroda, da svaki narod i manjina izabere državu, koja joj po prirodi pripada i koja će njezina prava znati najbolje čuvati. Međutim kako je iz raznih razloga nemoguće postaviti čiste etničke granice, ideja u zaštiti manjina je tako napredovala, da je došlo do ugovora, u kojima su manjinama zagarantovana njihova prava. Ali tim ugovorima su vezane tek izvjesne države, prava manjina su ograničena i nepotpuna i nisu osigurana, jer Društvo naroda nema moći da prisili države na poštovanje ugovora, koji govore o zaštiti manjina. Država bi morala poštovati manjine, jer svaki narod ima po prirodi pravo na slobodan razvoj. Jezik i kultura naroda su najveća njegova dobra, ona bi se morala zagarantovati svim manjinama, jer se to smatra kao međunarodno manjinsko pravo. Neke manjine uživaju ta prava i slobodno se razvijaju u svojim državama, druge su izvrgnute najjačoj assimilacionoj politici. Takove su manjine organizovane u organizacije. Od 1925. god. postoji kongres narodnih manjina, u kojem je od 40 mil. manjina organizovan 34 mil. Svake se godine održaje kongres, čiji je predsjednik dr. J. Wilfan, bivši narodni poslanik iz Julijske Krajine u talijanskom parlamentu. Manjinski ideolozi idu zatim da stvore pravni prepad, koji će svim manjinama zagarantovati slobodan razvoj, koji država ne smije kočiti. Treba zapriječiti da mirnu tako prisilnu assimilaciju. Manjine će uvek postojati, ali njima se moraju zagarantovati njihova prava. Ta prava ne smiju biti zagarantovana samo nekim manjinama i samo neke prisiljene da ta prava poštuju.

Poznato je stanovište fašizma kao i hitlerizma prema manjinama. Hitlerizam, koji bazira na rasizmu, na primatum njem. rase provodi najoštriju assimilaciju. Isto je i s talijanskim fašizmom koji ističe tal. nacionizam nadajući sve i propovijeda neograničenu vlast države. Ona bazira na silni, država je sad narodna, ona smije kršiti kao prava pojedinca tako i čitavog naroda. S manjinama postupa kao s najvećim neprijateljem i svim silama nastoji da ih se riješi. Provodi assimilacionu politiku, kakvu historija ne poznaje. Međutim apsurd tih fašizma sastoji u tome, što najenergičnije traži prava za svoje manjine, što više preko tih svojih manjina provode jedan i drugi fašizam svoju poznatu ekspansističku i imperialističku politiku. Te ideje pojavit će se i na samim Manjinskim kongresima, pa te manjine kao i njihove nacionalne države treba oštrosuditi. Dakle fašizam ne samo da je potkopao temelje Društva naroda, ideje demokracije i međunarodne solidarnosti i doveo manjinsku zaštitu u najveću krizu, nego još domaću svojih manjina koje uživaju dosta velika prava, provodi svoju imperialističku politiku.

Nakon ovog aktuelnog predavanja razvila se zanimljiva diskusija, koja je potrajala jedan sat. U diskusiji je došlo do izražaja akademičara protiv fašizma uopće, a napose protiv talijanskog fašizma, koji nad našim narodom u Julijskoj krajini vrši velika nasilja i nezapamćeni teror. — N. R.

SLOVENSKO BOGOSLUŽJE V OGLEJSKOM PATRIJARHATU

»Slovenski Prijatelj« in za njem »Slovenski Glasnik« iz leta 1864. sta objavila besedilo nekega glagolitskega napisa, ki ga je izrezal iz starega misala svoje cerkve tedanjih dekan v Črničah na Goriškem. Naslov se glasi transkribiran tako-le:

»1553 Miseca Juna na 15.
priče k nam v Kamnane (sic!!) g.
škof Videmski i nas
vižita to

POLEMIKA O TRSTU I SOCIJALIZMU

Već smo donijeli u »Istric« članak g. Gabrščeka u povodu jednog članka dra H. Tuma u ljubljanskoj »Sloveniji«. U »Delavskoj politiki« piše pak g. Rudolf Golouh

Dr. Tuma je objavil v »Sloveniji« članek o dogodkih v Trstu ob prevaru, o katerem priznava sam, da ga je napisal »po spominu«. Kot resen publicist bi sicer ne smel pisati o tako resnih stvareh po spominu, vendar nam ta okolnost pomaga razumeti, zakaj je dr. Tuma v tem svojem članku zgrešil toliko netočnosti.

Da citiramo na pr. takoj samo eno: Dr. Tuma pravi da so socialisti, mesto da bi kratkomalo proglašili tržaško republiko in poklicali Ameriko da jo zaščiti in vzdržuje (to so tako lahki in enostavni posli in Amerika bi nedvomno na prijazen poziv socialistov takoj prilepla s svojim brodovjem v Trst), šli raje v Benetke po Italijane. Tu je dr. Tuma spomin grdo prevaril. Socialisti niso šli v Benetke po Italijane, nasprotno je res, odbor za Javni blagor je zahteval i po radiotelegramu i po odposlancih na torpedovki, da zasedejo Trst, do rešitve vseh spornih zadev, antantine čete. Radiobrzojav je bil naslovlen na poveljstvo antantnih čet! Ta depeša je srečno prijadrala celo do Pariza in je bila prečitana na seji antantnih zunanjih ministrov. Za Italijo je bil na tej seji navzoč italijanski ministrski predsednik Orlando, za Jugoslavijo Vesnič, za Anglijo Lloyd George, predsedoval je Clemenceau, ki je dotedno depešo prečital, in ker se nihče ni oglasil, da bi zagovarjal smisel te depeše, da zasedejo Primorje antantine čete, se je na prigovaranje Orlanda privolilo, da zasedejo Trst italijanske čete.

Dogodke onih dni bo treba sploh še natančno in objektivno opisati, seveda ne po spominu. Že v tej bistveni stvari so torej navedbe dr. Tuma iz temelja zgredene in vsak nadaljnji odgovor na njegova izjavjanja iz tega poglavja je pravzaprav odveč. Če pa dr. Tuma še vedno misli, da je bilo treba v Trstu samo proglašiti republiko, pa bi Italijani, ki so v glavnem za to mesto vodili štirileta vojno, ostali doma iz golega rešepnika pred tržaško ljudsko voljo, moramo samo občudovati vztrajnost, s katero že leta in leta neguje to svojo domnevo. Kdor ve, kako vojaštvo razume in rešuje take zadevščine, zlasti tam, kjer se osvajjalnemu pohodu njegovih oboroženih čet ne upirajo druge oborožene čete, ta si je takoj na jasnom, da bi bila v tem slučaju proglašitev republike politična otročarja s tragičnimi posledicami. Tudi ne sme dr. Tuma pozabiti, da je v onih dneh Trst doslovno stradal najnajnežji vsakdanji kruh, umiral dobesedno od gladu. Za provizorično tržaško vladostih dni je bil problem vseh problemov, kako rešiti mesto pogina, ker ni bilo vobče več nobenih živil. Proglasitev republike bi ne prinesla v tem pogledu olajšanja, nasprotno. Za nabavo živil iz zaledja pa ni bilo tiste dni mogoče misliti, tudi zato ne, ker so bila vsa transportna sredstva le v službi umikajoče se armade.

Ljudski zastopniki v Trstu, slovenski socialnodemokratični še posebej, so v onih dneh vršili veliko delo, ki ni bilo narodu v škodo, pokazali so bolj kot drugi, da razumejo položaj in ga obvladajo. Cemu skuša dr. Tuma s tako vnojem in ponovno omalovaževati to delo, češče celo izkriviti dejstva, ne moremo razumeti. Za usodo Trsta in slovenskega ljudstva niso mogli slovenski socialisti več storiti, kakor so v danih razmerah storili. V tem delu je res zakopan kos naše zgodovine — častne zgodovine — le, da je treba o njej objektivno razmisliti in pisati.

V ostalem, saj je bil one čase sredi vseh teh dogodkov tudi dr. Tuma sam, in če se ni odločil za svoj predlog, da namreč proglaši tržaško republiko je imel gotovo svoje razloge. Kako se je z naše strani resno premotivalo vse možnosti in delovalo v vseh možnih pravilih, da se zavaruje interes ljudstva, pa priča najzgorovnejše ravno resolucija iz 1915, ki jo dr. Tuma v svojem članku ponatiskuje, in vse ostale resolucije in sklepi in delo vse do konca vojne.

Odgovoriti bi bilo treba tudi na opazke dr. Tuma o razpadu notranje votle italijanske socialistične »stranke«. Mislimo, da notranje votla ta stranka ni bila in da se dela temu velikemu zgodovinskemu delavskemu gibanju krivica, če se o njem tako piše. Da je zmagal fašizem v Italiji, da je zmagal v Nemčiji, da je razpadlo delavsko gibanje v Italiji in v Nemčiji so vzroki številnejši in bolj zamotani. Koncediram tezi dr. Tuma le v toliko, da so ti dogodki pokazali da socialnodemokratično gibanje ni bilo revolucionarno v pravem, tradicionalnem smislu besede.

Toda za razpravo o teh komplikiranih problemih ni tu prostora. Lahko se pa taka razprava prenese v naše revije, in mi se je bomo radi udeležili, zlasti ker vemo, da je polemika z razboritom dr. Tuma o teh vprašanjih mnogo poučnejša in vabljivejša, kot to večno natezanje o naši rani, Trstu. Gh.

NAŠA EMIGRACIJA U OSIJEKU

Glavna skupština osječke »Istre«

Ostrijek, aprila 1934.

Glavna godišnja skupština društva »Istra« u Osijeku održana je dne 15 aprila 1934 godine.

Pretjesnik g. Zadnik

otvara u 10 sati prije podne glavnu skupštinu, pozdravlja sve prisutne i konstatira da skupština može stvarati pravovaljane zaključke, jer je prisutno 60 emigranata, še čini 1/2 cjeleokupnog članstva. Ukratko prikazuje rad društva u prošloj godini kao i teškoće u kojima se je radio. Sjeća se našega naroda u Italiji. Predlaže da se sa skupštine pošalju pozdravni brzojavci Njeg. Vel. Kralju i Savezu emigranata u Beogradu. — Skupština prima sa odobravanjem.

Tajnik Čič Ljudevit

podnosi svoj izjavstaj u kojem kaže i ovo:

»Istra« u Osijeku osnovana u namjeri da prikupi sve emigrante u Osijeku i čitavoj Slavoniji i Baranji koja gravitira prema Osijeku, i da ih nacionalno odgaja i podiže vjera u pravedno rješenje pitanja naše manjine u Italiji, da ih konačno prsvjetno podiže i socijalno potpomaže, nastoja da je, uz naročite prilike u kojima je moralna da radi a u pomanjkanju odlučnih i požrtvovnih radnika, odgovori postavljenim zadacima. Velika većina članstva naše organizacije pripada u Osijeku radničkoj klasi, a van Osijeka su skoro svi kolonisti. Nemoguće je bilo zbog toga da se razvije bilo kakav društveni život, a i da se namaknu sredstva za najpotrebnije izdatke. Tako je i dalje ostala neostvarena želja da dodjemo do svoga lokalna koji bi morao postati središte čitavoga društvenoga i kulturnoga života naše emigracije, a ujedno i izvor odakle bi se medju ovdašnjem stanovanjuštvu široj problem Julisce Krajine. To je takodjer uzrok da se do danas u Osijeku i ne zna da postoji jaka organizacija emigrantska skupina, jer nije mogla da se vidno ispolji.

Rad u društvu, zbor gore navedenih prilik, kretao se je u održavanju veze sa Savezom emigrantskih udruženja u Beogradu, u socijalnom zbrinjavanju i materijalnom potpomaganju nezbrinutih članova i slučajnih prolaznika emigranata, i u povremenom obavljanju javnosti. U cilju da se ostvari statistika o stanju emigracije u Jugoslaviji, Savez je preko svoga Statističkoga otske poduzeo da se preko naših organizacija popišu svi emigranti članovi i nečlanovi. Naša je organizacija u tom pogledu udovoljila svima postavljenim zadacima i popisala skoro sve emigrante na svojoj teritoriji, te statističke pole poslala Savezu. I tu onemoguće je rad pomanjkanje prostorija. Socijalni rad u minuloj godini predstavlja ono najbolje što je naša organizacija dala, a baš to nam je omogučilo da su emigranti drukčije počeli gledati na svoju organizaciju. Taj rad sastojao se je u novčanim potporama koje je društvo u granicama svojih mogućnosti davalno onima koji su se kraće ili duže vremena zadržavali u Osijeku. Pred prošlizm u uspelo je društvo da susrelijivošču direktora osječke šećerane g. Kabelača zaposliti za neko vrijeme dvadeset emigranta baš kada su oni trebali najveću pomoć. U šećerani u Branjinom Vrhu zaposleno je bilo 7 naših emigranata. Ipak taj rad još uvek nije u srazmjeru prema potrebama naše emigracije.

Kako veći broj emigranata živi bilo kao kolonisti bilo kao državni ili privatni službenici van Osijeka osječala se je potreba da se i njih organizuje. Tako je osnovano u Virovitici povjereništvo Istra, kome je na čelu g. Marinčić. Emigranti pak u drugim mestima članovi su osječke organizacije. Klub akademičara emigranata iz Trsta, Gorice i Istra na svome propagandnom putovanju po južnim dijelovima države bio je i u Osijeku pak je tom zgodom prednjena akademija sa predavanjem i pjevačkim točkama vrtu Hotela Royal. Ta priredba bila je najveća naša manifestacija čisto emigrantskoga karaktera i doprinjela je mnogo upoznavanju problema Julisce Krajine i pobudila veliki interes i žive simpatije kod nacionalnog gradjanstva. Prigodom proslave desetgodišnjice rođenja Prestolonaslednika Petra Istra Osijek prvi puta korporativno istupa u svečanoj povorci i bakljadi. Prigodom Istarskog dana koji je priredila osječka podružnica Jugoslavenske Matice članovi Istra prisustvovali su u lijepom broju svečanoj akademiji u Narodnem pozorištu. Inače su kod svih narodnih i državnih praznika emigranti bili obilni.

Odgovoriti bi bilo treba tudi na opazke dr. Tuma o razpadu notranje votle italijanske socialistične »stranke«. Mislimo, da notranje votla ta stranka ni bila in da se dela temu velikemu zgodovinskemu delavskemu gibanju krivica, če se o njem tako piše. Da je zmagal fašizem v Italiji, da je zmagal v Nemčiji, da je razpadlo delavsko gibanje v Italiji in v Nemčiji so vzroki številnejši in bolj zamotani. Koncediram tezi dr. Tuma le v toliko, da so ti dogodki pokazali da socialnodemokratično gibanje ni bilo revolucionarno v pravem, tradicionalnem smislu besede.

Toda za razpravo o teh komplikiranih problemih ni tu prostora. Lahko se pa taka razprava prenese v naše revije, in mi se je bomo radi udeležili, zlasti ker vemo, da je polemika z razboritom dr. Tuma o teh vprašanjih mnogo poučnejša in vabljivejša, kot to večno natezanje o naši rani, Trstu. Gh.

AKADEMIJA ISTARSKOG INTERNATA U ZAGREBU

Istarski internat za naše srednjoskolce u Zagrebu priređuje 7 maja akademiju u Malom kazalištu. O premi se stara poseban odbor, koji je sastavljen od svih istaknutih kulturnih radnika Istrana u Zagrebu.

Program će biti obilat, ali će biti sasna istarski. Naročita atrakcija bit će »balon« uz pratinju sopila. Iz Krka dolaze dva stara svirača baš za tu priliku, a g. Jelenović (redaktor »Antologije Čakovske lirike«) sprema plesače. Ova priredba će biti sigurno još bolja od lanjske o kojoj su vrlo pohvalno pisale

granti bili zastupani preko svojih predstavnika. 6. septembra je održana komemoracija bazovičkih žrtava u župnoj crkvi. U cilju propagande naše ideje medju gradjanstvom nije mnogo učinjeno. Broj rasturenih kalendara »Soča« propagandnih dopisnika, i broj preplatnika na naše glasilo »Istra« i dječji list »Mali Istranin« nije toliko da bi nas u odnosu prema broju stavnika grada Osijeka i njihovom materialnom stanju mogao zadovoljiti.

Odnosi prema drugim organizacijama, već po samom karakteru naše organizacije prirodno je da ona stoji u vezi sa svim narodno-obrambenim i nacionalnim organizacijama, kod kogih je ona uvijek nailazila na razumijevanje i moralnu potporu. Naročito moramo da istaknemo Sokolstvo grada Osijeka koje je uvijek sa simpatijom pratilo naš rad, i zajedno s nama istupalo, naročito na pomenutoj akademiji akademija Čačka.

Pogled u budućnost. Naša emigracija u Osijeku brojčano je toliko jaka da od nje moramo očekivati, a to je ona dužna i prema sebi i prema narodu koji pretstavlja, da razvije svoje djelovanje do svih granica mogućnosti i da se u Osijeku razvije iaki društveni i kulturni život koji će nas dostojno predstavljati kako bi u širim slojivima zadobili simpatije i potpore koje su nam potrebne. U cilju jačanja emigrantske misli i njene dužnosti potrebno je da se okupi naša omladina koja nije ni vidjela svoje uže domovine i koja je poznaje samo po pričanju svojih roditelja ili čitanju a koju čekaju i naročite dužnosti prema svojoj zarobljenoj braći. Preko nje moći ćemo da djelujemo i na ostalu omladinu. Nastojati treba da se propaganda u nemogućnosti priredevi većega stila ograniči na pisani riječ, na širenje našega glasila »Istra« i našeg dječjeg lista »Mali Istranin«. Za socijalno zbrinjavanje i materijalno potpomaganje našega članstva i ostalih emigranata treba osnovati posebni Socijalni odsjet, koji bi se brinuo za sredstva. Za sve to potrebno je imati svoje prostorije, gdje bi se danonice okupljali i međusobno upoznavali.

Izjavstaj tajnika prima se jednoglasno s objašnjenjem zašto jugoslovenska Matica nije više dala potpore.

Izjavstaj blagajnika podnosi dr. Rutar a skupština ga prima.

Izjavstaj nadzornog odbora: Podnosi g. Bočina Franjo koji izjavljuje da su revizori pregledali račune i našli sve u redu. Skupština prima izjavstaj nadzornog odbora i daje upravnom i nadzornom odboru razriješnicu. Pretjesnik se zahvaljuje na dosadašnjem povjerenju i saradnji i molje da se izabere nova uprava. Poslije odmora otvara skupština g. Svetličić kao najstariji član i izjavljuje, da je preko potrebo da prije izbora nove uprave dodje do sporazuma sa Jug. Maticom. Svi su izjasnili da je potrebna otvorena i iskrena saradnja sa Jug. Maticom i većina odlučuje, da se odmah birat novi odbor, koji će stupiti u vezu sa Jug. Maticom.

Nato je izabran većinom glasova ovaj novi odbor:

Pretjesnik: Čič Ljudevit, profesor drž. muške real. gimnazije; I. Potpretjesnik: Zadnik Antun, strojvodja drž. željeznicu; II. Potpretjesnik: Brdar Antun, činovnik državne bolnice; Tajnik: Gantar Herman, dnevničar okružnog suda; Blagajnik: Bončina Franjo, činovnik drž. željeznicu; Odbornici: Maretić Josip, željezničar; Cekić Antun, krojači obrtnik; Gruden Josip, bravari ljevaonica željeza; Šergo Antun, klešarski pomočnik; Nadzorni odbor: Mojerdin Ivan ratar iz Adolfovca; Rupnik Franjo, željezničar; Besenjak Viktor, radnik; — Sud časti: Jelčić dr. Vinko sudija okružnog suda; Grančarić Slavomir, profesor drž. učiteljske škole; Čekada Antun, željezničar. — (Poštu slati: Istra Osijek, pretjesnik prof. Čič Ljudevit, drž. muška realna gimnazija Osijek II.)

Pretjesnik uzima riječ i iznosi da je Istra samostalno društvo, ali da mora u svome radu da se naslanja na sve narodnoobrambene organizacije a naročito Jug. Maticu. Iznosi zatim program rada i da društvo proradi, potrebne su mu prostorije i to će biti prva dužnost novoga odbora. Naročitu pažnju, posvetit će socijalnom i materijalnom zbrinjavanju i potpomaganju emigranata kao i propagandnom radu medju omladinom i ostalim gradjanstvom. Nada se da će odbor naći potpore medju članstvom.

Pretjesnik uzima riječ i iznosi da je Istra samostalno društvo, ali da mora u svome radu da se naslanja na sve narodnoobrambene organizacije a naročito Jug. Maticu. Iznosi zatim program rada i da društvo proradi, potrebne su mu prostorije i to će biti prva dužnost novoga odbora. Naročitu pažnju, posvetit će socijalnom i materijalnom zbrinjavanju i potpomaganju emigranata kao i propagandnom radu medju omladinom i ostalim gradjanstvom. Nada se da će odbor naći potpore medju članstvom.

sve zagrebačke novine. U pjevačkom zboru, koji je već uvježbao istarske pjesme, a medju njima i neke još nigdje ne izvedene, pjevaju i istarski akademici. U programu je i jedna naročita gimnastička vježba koja nije još nikada nigdje davana, a koja će se sasnu svinjama.

U Zagrebu postoji veliki interes za tu priredbu, a naročito medju emigrantima.

Karte su već u prodaji kod Jugoslavenske Matice i u društву »Istra«.

IZ DRUŠTVA „ISTRÀ“ U ZAGREBU

IZ OMLADINSKE SEKCIJE DRUŠTVA „ISTRÀ“ U ZAGREBU

Omladinska sekcija priređuje u nedelju 29. ov. mj. u slučaju lijepog vremena cijelodnevni izlet na Sljeme. Sastanak u 6 sati ujutro na Jelačićevom trgu. Oni koji žele ići s autobusom mogu počekati ostalu grupu u Šestinama oko 7 sati. Svaki neka jelo ponese sobom.

Pozivaju se članovi i prijatelji da ušto većem broju dodju na ovaj izlet.

PREDAVANJE DRUŠTVA »ISTRÀ« U ZAGREBU

Narodne manjine u Evropi

Prosvjetni odbor priređuje u nedjelju 29. o. mj. u 10 sati ujutro predavanje u čitaonici na